

Program revitalizácie krajiny a integrovaného manažmentu povodí SR odštartoval v 23 obciach

Vláda SR schválila 27. októbra 2010 Program revitalizácie krajiny a integrovaného manažmentu povodí Slovenskej republiky a jeho realizačný projekt 2010. Na rokovanie vlády ho predložil splnomocnenec vlády SR pre územnú samosprávu a integrovaný manažment povodí a krajiny Ing. Martin Kováč, ktorého *Enviromagazín* požiadal o rozhovor.

Program revitalizácie krajiny a integrovaného manažmentu povodí Slovenskej republiky je ojedinelým a veľmi zaujímavým nástrojom prevencie pred povodňami a revitalizácie krajiny na Slovensku, ktorý si vyžaduje participáciu viacerých rezortov. Mohli by ste nám bližšie predstaviť jeho zámery?

Program predstavuje systémový nástroj nielen prevencie pred povodňami a pre znižovanie povodňových rizík, ale aj pre znižovanie rizík sucha a znižovanie rizík ostatných náhlych prírodných živelných pohrôm. Filozofiou programu je zmena civilizačného prístupu k vode a ku krajine. Pôjde o zadržanie dažďovej vody v krajine, zmenu prístupu k hospodárskemu využívaniu krajiny, celkovej revitalizácii a obnove poškodenej krajiny. Celý program dosahuje významné medzinárodné parametre kladené na integrované riešenie výziev v oblasti zmien klímy, obnoviteľných zdrojov energie, udržateľného a inovačného rozvoja, znižovania povodňových rizík a rizík sucha, ochrany a obnovy biodiverzity, miestny a hospodársky rozvoj a zamestnanosť. Štartuje procesy zefektívňovania správy povodí, podporuje integrovanú správu povodí a revitalizácie krajiny.

Aký bude jeho environmentálny dosah a aké sú jeho ďalšie prínosy?

Environmentálna revitalizácia krajiny je hlavnou podmienkou a dominantným preventívnym opatrením celospoločenského významu. Cieľom revitalizácie krajiny je minimalizácia vzniku povodňových privalových vôd v ich zdrojovej oblasti vhodnými opatreniami a úpravami v krajine, zmenou hospodárskeho využívania krajiny a priestorová optimalizácia funkcií, potrieb a využívania krajiny človekom vzhľadom na dosiahnutie jej ekologickej stability. Program sa bude zaoberať zefektívnením správy a údržby drobných vodných tokov a meliorácií, zlepšením systému správy povodí a vytvorením systému efektívnej

správy a údržby nových vodozádržných štruktúr a vodných zdrojov v krajine. Umožní zapojiť do systému prevencie pred povodňami 95 % územia rozlohy Slovenskej republiky, ktorá sa doteraz nezapájala aktívne do znižovania povodňových rizík. Rozsah prirodzenej redukcie povodňových rizík je tak závislý od komplexnosti revitalizácie krajiny, čo môže znížiť redukciu rizík v rozsahu rádovo niekoľko desiatok percent oproti súčasnému stavu pred revitalizáciou krajiny. Rozširuje nástroje súčasnej environmentálnej politiky o oblasť prevencie pred povodňami, adaptácie krajiny na zmeny klímy a oblasť revitalizácie krajiny, ktoré boli doteraz v úzadi hospodárskych a environmentálnych prístupov ku krajine. Plne podporuje implementáciu Rámcovej smernice o vode a Povodňovú

zdrojov, vrátane prirodzeného vodného cyklu biomasy a optimalizácie priestorovej organizácie hospodárenia v krajine, najmä poľnohospodárstva a lesného hospodárstva a územného rozvoja.

Významnou mierou má tento projekt prispieť k zamestnanosti. Koľko pracovných miest vznikne pri jeho realizácii?

Pri budovaní vodozádržných systémov a technických riešení v lesnej, poľnohospodárskej krajine a v intravilánoch miest a obcí, v úvode podporí vznik 300 pracovných miest. V závislosti od výšky finančných zdrojov pre program bude do roku 2011 vytvorených minimálne 5 000 pracovných miest – pri alokácii v minimálnej výške 33,5 mil. eur. Program zhodnotí ľudský potenciál cez inovácie do uvedenia nových technológií a zavedenia nových

výrob, produktov a služieb a vytvorí impulzy pre želaný hospodársky rast a podporí efektívne nakladanie s verejnými zdrojmi v oblasti životného prostredia. Vytvorí taktiež prostredie, v ktorom bude možné bezpečne pracovať, podnikáť a kvalitne žiť. Prinesie zlepšenie kvality života ľudí, čím vytvorí na Slovensku lepšie miesto pre život.

Z akých zdrojov bude financovaný tento program?

Pôjde viac o financovanie z viacerých zdrojov a naštartovať ho má podpora z rezervy predsedníčky vlády, na ktorú v roku 2011 nadviaže podpora zo zdrojov štátneho rozpočtu, fondov EÚ a spolufinancovanie prijímateľov finančnej podpory. Program zároveň iniciuje vytvorenie nových finančných a podporných mechanizmov, mimo finančných zdrojov štátu pre realizáciu plánovaných aktivít. Aktívne vstúpi do prípravy budúceho programového obdobia, v ktorom bude mať po svojom rozbehnutí v nasledujúcich troch rokoch významné postavenie a finančné zabezpečenie. Každá rozpočtová kapitola sa bude môcť svojím odborovým a sektorovým zameraním podieľať na podpore a spolufinancovaní realizačných projektov programu – veda a výskum, školstvo, inovácie a technologický vývoj, zamestnanosť a podobne. V úvode programu pôjdu finančné prostriedky z rezervy predsedníčky vlády SR pre 23 obcí na zrealizovanie prvých štartovacích projektov prevencie pred povodňami v súhrnnej výške 580 000 eur.

Aké boli kritériá pre zaradenie štartovacích projektov do Realizačného projektu na rok 2010 a kde sa budú realizovať?

Na dosiahnutie čo najväčšieho synergického efektu, ako aj vzhľadom na výšku disponibilných finančných prostriedkov, sú štartovacie projekty realizované v tých katastrálnych územiach obcí, ktoré už v minulosti urobili prípravu alebo prvú časť preventívnych protipovodňových opatrení a kde sú teda pripravené podmienky a kapacity na realizáciu účinných, spoločensky a makroekonomicky efektívnych riešení, ktorých realizáciou sa protipovodňové opatrenia vo vybraných katastrálnych územiach stávajú komplexnými, čo je zmyslom a podstatou programu. Prvé projekty sme odštartovali v 23 obciach v povodiach riek Ondava, Torysa, Hornád, Váh a Kysuca.

Mgr. Helena Poláková

Ilustračné foto: archív autorky

Splnomocnenec vlády SR pre územnú samosprávu a integrovaný manažment povodí a krajiny Ing. Martin Kováč s „duchovným otcom“ programu revitalizácie krajiny Ing. Michalom Kravčíkom, CSc. (foto: Ľuboš Krno)

smernicu v podmienkach Slovenskej republiky, systém ochrany prírody a krajiny, systém územného plánovania, systémy vodného hospodárstva, poľnohospodárstva a lesného hospodárstva. Vybudovaním vodozádržných systémov v krajine s cyklickou zádržnou kapacitou dažďovej vody o objeme 250 mil. m³ sa súčasne: prispieje k prevencii pred povodňami, vysušovaním krajiny a ostatnými rizikami náhlych živelných pohrôm a vybuduje sa účinná celoplošná ochrana územia SR pred povodňami a ostatnými rizikami. Program prispieje k zníženiu rizík vzniku škôd na majetku, kultúrnych hodnotách, zdraví a životoch ľudí. Vytvorí sa nové vodné zdroje v krajine, podporí sa ochrana ekosystémových funkcií krajiny, ktoré svojimi prirodzenými vlastnosťami zadržia viac dažďovej vody, umožní sa jej vsakovanie a zvýši sa tiež obnova pôdy. V rámci priestorovej optimalizácie funkcií, potrieb a využívania krajiny človekom navrhované revitalizačné opatrenia zvyšujú jej ekologic- kú stabilitu. Súčasne sa tým podporí rozvoj obnoviteľných

Suchý polder v Lipanoch

Ochrana pred povodňami dostala najvyššiu prioritu vlády SR

Boli o krok vpred

Keď sa vo viacerých obciach Slovenska v okolí riek Ondavy, Torysy, Hornádu, Váhu či Kysuce už pred dvoma rokmi rozhodli pripravovať projekty lokálnych protipovodňových opatrení v intenciách „novej filozofie“ zadržovania vody v krajine, to ešte nikto netušil, čo priniesie rok 2010. Ochrana pred povodňami dostala najvyššiu prioritu novej vlády premiérky Ivety Radičovej, čoho konkrétnym výsledkom bolo aj schválenie Programu revitalizácie krajiny a integrovaného manažmentu povodí Slovenskej republiky (PRKaIMP, pozri prílohu na s. 3 – 8). Doterajší hospodársky prístup v nakladaní s pôdou a vodami získal celoplošný integrovaný rozmer, ktorého cieľom sú ekosystémové revitalizačné opatrenia v krajine. Ide predovšetkým o vybudovanie vodozadržných krajinných a terénnych útvarov a technických systémov na celom území Slovenska, ktoré dokážu zadržiavať dažďovú vodu v objeme až 250 miliónov m³. 23 obcí Slovenska, kde si svoje projekty začali pripravovať už vlni či predvlni, sa odrazu dostalo o krok vpred. Projektová pripravenosť na realizáciu vodozadržných opatrení v objeme viac ako 130-tis. m³ privalovej vody, ale v niektorých obciach už aj realizované stavby za pomoci Environmentálneho fondu, ich takpovediac zo dňa na deň posunuli aj na štartovaciu čiaru realizačného projektu PRKaIMP, podporeného už tohto roku 580-timi tisícami eur z rezervy predsedníčky vlády.

Hradenie na Minarickom potoku

Protipovodňová nádrž s prepadom na Minarickom potoku na hranici intravilánu a extravilánu obce Stará Bystrica

Spnomocnenec vlády SR pre územnú samosprávu, integrovaný manažment povodí a krajiny Ing. Martin Kováč v Starej Bystrici na stretnutí k štartovacím projektom, na ktorom sa zúčastnili starostovia z 23 obcí

Stretnutie v Starej Lesnej

Spnomocnenec Vlády SR pre miestnu samosprávu a integrovaný manažment povodí Ing. Martin Kováč ihneď po svojom vymenovaní do funkcie (27. 8. 2010 – pozn. red.) začal iniciovať pravidelné pracovné stretnutia všetkých zainteresovaných zložiek, od ktorých sa očakáva požadovaný integrovaný prístup. Nemenej dôležité sú však aj pracovné rokovania so starostami „pilotných“ 23 obcí, ktoré boli vybrané do prvej etapy realizácie protipovodňových opatrení. Takéto stretnutie sa uskutočnilo aj 23. novembra v Starej Lesnej. *„Tento program bol vo vláde schválený až 27. októbra, preto sme až teraz, na jeho základe, mohli začať pripravovať zmluvy s vytýpanými obcami, no a keďže ide o úplne nový prístup k celému riešeniu, tak uzavretie zmluvných vzťahov zaberá aj určitý čas,“* objasňuje M. Kováč zdanlivý časový sklz. *„Okrem obcí, kde sa ešte len stanovujú miesta realizačných prác a vytvárajú pracovné tímy, máme však aj také obce, kde sa preventívne protipovodňové opatrenia už realizovali z iných finančných zdrojov, ale začlenenie do tohto projektu im ich pomôže rozšíriť na ďalšie lokality,“* dopĺňa M. Kováč a poznamenáva, že s prvými výsledkami sa už môžu pochváliť napríklad v Starej Bystrici a Hornom Hričove.

Minarický potok

a Hričovská vodná cesta

„Minarický potok, ktorý preteká aj časťou našej Starej Bystrice, nám sice v suchom období takmer vysychá, ale v čase privalových dažďov nám robí veľké problémy,“ postažo-

val si starosta Starej Bystrice PhDr. JUDr. Ján Podmanický a pripomenul aj ničivú bleskovú povodeň z 29. 6. 2009, keď do katastra Starej Bystrice spadlo až 100 mm zrážok. *„Preto sme sa v obci rozhodli pusťiť aj do tohto projektu, ktorý teraz máme možnosť ešte rozšíriť, keďže z rezervy predsedníčky vlády by sme mali dostať sľúbenú dotáciu 30 tis. eur,“* dodáva J. Podmanický. Obec Stará Bystrica, ktorá získala z Environmentálneho fondu vyše 180 tisíc eur, však už od augusta do októbra tohto roku vykonala celý rad protipovodňových opatrení. Opravili a zriadili nové priepusty a nové hospodárske prejazdy, na hranici extravilánu a intravilánu obce vybudovali protipovodňovú nádrž s prepadom,

Hlavný autorský a gestorský tím Programu revitalizácie krajiny - zľava Peter Straka, Martin Kováč, Michal Kravčík a Milan Gerbery v Starej Lesnej vo Vysokých Tatrách

na časti Minarického potoka prechádzajúcej obcou vytvorili sypanú hrádzku z lomového kameňa, ale aj drevené hrádzky po celej dĺžke vodného toku. Na poľných a lesných cestách pribudli nové odrážky a na poľnohospodárskej pôde vsakovacie jamy a zemné vrstevnicové hrádzky.

Podobným úspešným projektom, čiastočne už realizovaným, sa mohol pochváliť aj starosta Horného Hričova Ing. Jozef Trizuljak. Už pred dvoma rokmi odovzdali do užívania Hričovskú vodnú cestu. Tento projekt, doteraz financovaný taktiež z Environmentálneho fondu, bol však zameraný nielen na zníženie rizík lokálnych povodní v okolí Zlatného potoka a Šípovej studničky (miestne názvy potoka a prameňa), ale aj na vytvorenie príjemného prostredia pre návštevníkov obce, v ktorej panuje legenda o mníchovi pôsobiacom v okolí Šípovej studničky a vyprosujúcom pre ľudí liečivosť vytekajúcej vody. V Hornom Hričove tak pribudli aj palisádové prehrádzky, zádržné jazierka, ale aj prístrešok na posedenie pre návštevníkov Hričovskej vodnej cesty. Obec sa však už pustila aj do riešenia druhej etapy protipovodňovej ochrany, na ktorú má z rezervy predsedníčky vlády prislúbených 20 tisíc eur. Pôjde najmä o vybudovanie vodozadržných prvkov, tzv. vodoholdingov.

Výmena skúseností

Skúsenosti z realizácie takýchto projektov sú neoceniteľným príkladom a inšpiráciou aj pre starostov ďalších obcí zapojených do tohto pilotného projektu, ktorý by mal byť, podľa slov splnomocnenca vlády Ing. M. Kováča, ukončený v apríli budúceho roka. M. Kováč: „*My však už teraz sústreďujeme pozornosť aj na ďalšie väčšie celky územia Slovenska. Na celé mikropovodia, ktoré sú problémové a kde je potrebné revitalizovať krajinu. Ak by som to zjednodušil, tak by mohlo ísť zhruba o 15 mikropovodií, pričom každé z nich by sústreďovalo skupinu 8 až 12 obcí.*“

Zmena vodohospodárskej politiky

Program revitalizácie krajiny a integrovaného manažmentu povodí sa však nerodil a nepresadzuje práve najľahšie. Odmietavé, respektíve rezervované postoje časti vodohospodárskej verejnosti zazneli aj na nedávnej odbornej vodohospodárskej konferencii na Štrbskom plese. Natíska sa preto otázka. Aké postavenie a úlohy čakajú v tomto procese slovenských vodohospodárov? M. Kováč: „*Je potrebné stanoviť novšiu a modernejšiu stratégiu. Účelne zhodnotiť vybudovanú technickú*

infraštruktúru, využiť existujúce vodné diela v záujme lepšieho využitia ich retenčného priestoru, zlepšiť manipulačné poriadky s efektívnou koordináciou napúšťania a vypúšťania týchto vodných diel, ale aj systematicky obnovovať existujúcu infraštruktúru vodohospodárskych objektov, ktoré slúžia na ochranu územia v čase povodní. A čo je veľmi dôležité, tak pri úprave vodných tokov neskracovať samoúčelne ich dĺžku a neurýchľovať tým odtok vody z krajiny. Odstránili sa mokrade na úkor urbanizácie alebo zástavby, odrezali sa prirodzené meandre a to všetko dnes naruša ekosystém krajiny.“

Informovanosť a osveta

Dôležitým fenoménom v úspešnosti Programu revitalizácie krajiny a integrovaného manažmentu povodí bude však aj naďalej schopnosť pochopiť filozofiu novej vodnej paradigmy a osvojiť si interdisciplinárny prístup. Základom úspechu môže byť len zapojenie všetkých partnerov v povodí. Ing. M. Kováč už vytvoril pracovné skupiny zložené zo zástupcov jednotlivých rezortov, ale aj samospráv, akademickej obce a ďalších zložiek. „Duchovný otec“ celého tohto programu – šéf OZ Ľudia a voda z Košíc Ing. Michal Kravčík, CSc. však zdôrazňuje, že na Slovensku musí prísť v tomto smere široká osveta. „*Ja som tiež vyštudoval vodohos-*

Starostovia si prezreli aj protipovodňové opatrenia v katastri obce Stará Bystrica

podárstvo, konkrétne inžinierstvo vodných stavieb a patríam ku skupine vodohospodárov,“ priznáva sa M. Kravčík, „*ale za to, ako sme dopustili zbvavovanie sa vody, tohto Božieho daru, jej rýchlym odtokom sa dnes hanbím. Postupne som však moju hlavu, učenu ako sa najrýchlejšie zbvavovať vody, reinkaroval a pochopil som, že tu cesta nevedie! Že dažďovú vodu musíme zdržiavať, krajinu nasycovať a celý tento unikátny ekosystém stabilizovať, pretože jediné, na čom sme na planéte Zem závislí, je voda. Pritom však neobjavujeme nič nové,*“ poznamenal na záver M. Kravčík a zacitoval z nariadenia českého kráľa Karla IV. z r. 1356 – „*Všem stavům a obcím nařízení dávám. Pilně budovati rybníky, aby bylo hojnost ryb, aby se voda v rybnících mohla zhromažďovati a za účinku slunce vypařovati a tak blahodárně působiti na okolité rostlinstvo a tak řešiti ochranu obcí před povodněmi.*“

Mgr. Luboš Krno
Foto: archiv autora

Odrážky na lesnej ceste v Starej Bystrici

Krajina v krajine: netradičná konferencia uprostred krajiny

Ako urobiť konferenciu, seminár alebo workshop plné života? Stretnutia odborníkov majú ustálený, viac-menej formálny priebeh. I keď umožňujú osobné srdečné stretnutia na večerných rauchoch, hlavnou časťou programu je preplnenosť prezentáciami. Poznáte to – vonku svieti slniečko a my, vo vnútri, v zatemnenej sále debatujeme o krajine, ktorá je tam, vonku. Už dávno sme cítili potrebu urobiť stretnutie, kde sa prelína odborný program s osobnými zážitkami a bezprostredným kontaktom s krajinou. Priamo na mieste činu. Podarilo sa to v strede Slovenska. Stretnutie krajinárov na tému hodnoty krajiny (ktorí sa v česko-slovenskom priestore zaoberajú problematikou výskumu krajinného rázu, krajinného obrazu a charakteristického vzhľadu krajiny) sa v septembri minulého roku uskutočnilo v pomerne neznámom pohorí Ostrôžky. Komorné podujatie KRAJINA V KRAJINE v obciach Budiná a Divín bolo stretnutím v teréne s výhľadom na krajinu a do krajiny, v priateľskej inšpiratívnej atmosfére asi päťdesiatich účastníkov od Prahy (v Čechách) po Prahu (okres Lučenec). Prezentácie v kultúrnom dome Budiná na tému hodnoty krajiny z rôznych aspektov pohľadu a diskusie k teoretickým a praktickým problémom striedali výpravy do krajiny Ostrôžky – krajiny ďalekých výhľadov alebo večných hmieľ. Hovorilo sa o možnostiach vývoja krajiny, jeho kultúrohistorickom profile, o historických

krajinných štruktúrach, špecifickom lazničkom osídlení, hodnote zabudnutých krajín, o krajine spisovateľky B. S. Timravy. Na podujatí prednášali: doc. Ivan Vorel, Ing. arch. Jiří Kupka, Ing. arch. Kateřina Hrnovská (FS ČVUT Praha), doc. Alena Salašová, Ing. Lenka Kulišťáková (FZ MU Brno),

Viny osídľovania kopaničiarskej krajiny Zvolenskej kotliny kedysi podnietilo zabezpečovanie potravy a surovín poľnohospodárstvom. Novousadlíci dnes obvykle neriešia základné existenčné problémy a nie sú odkázaní na produkty, ktoré si sami dopestujú. Napodobňujú spôsob života, ktorý fungoval v minulosti, avšak na inej kvalitatívnej úrovni, s inými mentálnymi dispozíciami a novým vedomím, ktoré do krajiny vracajú (foto: B. Jakubec)

doc. Petr Kučera (dekan FZ MU Brno), Ing. Roman Bukáček a Mgr. Pavlína Bukáčková (CENIA Žďár nad Sázavou), Hedviga Psotová (Arvita), prof. Mikuláš Huba (GU SAV Bratislava), Ing. Dagmar Štefunková (ÚKE SAV Bratislava), Mgr. Pavlína Mišíková (MŽP SR), doc. Ingrid Belčáková

(FA STU Bratislava), Ing. Peter Sabo (UMB Banská Bystrica), Ing. Pavlík (A-Projekt Liptovský Hrádok), Ing. Dušan Bevilaqua (PU SAV Bratislava), Dr. Pavol Vyletel. Večery boli venované témam identity krajiny a ľudí, spomienkovo-optimistickému pásmu o tom, ako dobrovoľníci zachraňujú historické stavby v krajine (prof. Mikuláš Huba), kontakt so živou ľudovou kultúrou, (originál heligónkar, rodák, bývalý starosta Milan Gábor). Zmysel workshopu bolo prežiť tri dni „na konci sveta“, počas ktorých sme mali na krajinu a na seba dostý čas. Upevnili sa pocit profesionálnej identity ľudí pracujúcich s krajinným rázom, posilnili sa aj medziľudské vzťahy a prínosom bola výmena poznatkov a názorov. Tému sme neuzavreli. Tohto roku sme pokračovali Krajinou v krajine u českých partnerov v Žďári nad Sázavou. Organizátormi podujatia na Budinej boli Katedra plánovania a tvorby krajiny, Fakulta ekológie a environmentalistiky, TU vo Zvolene; SAŽP – Centrum starostlivosti o vidiecke životné prostredie Banská Bystrica; Krajinarske združenie Kolégium, Budiná; Obecný úrad Budiná; Obecný úrad Divín za účasti starostov Ing. Mariána Čerpáka a Jána Kozu.

Peter Jančura, TU Zvolen
jancura@vsld.tuzvo.sk
Katarína Trizuliaková